

**Білет 19. Пытанне 1. Подзвіг беларускага народа ў гады Вялікай
Айчыннай вайны: абарончыя баі летам 1941 г., партызанскі і
падпольны рух.**

1. Абарончыя баі

22 чэрвеня 1941 г. гітлераўскія войскі вераломна ўварваліся ў межы Савецкага Саюза. Пачалася Вялікая Айчынная вайна (22 чэрвеня 1941–9 мая 1945 гг.), якая стала састаўной часткай Другой сусветнай вайны. Галоўнымі мэтамі нацысцкай Германіі ў вайне супраць Савецкага Саюза з'яўляліся пашырэнне жыццёвай прасторы для германскай нацыі за кошт далучэння ўсходніх тэрыторый, разбурэнне савецкага дзяржаўнага і грамадскага ладу, анямечванне насельніцтва і фізічнае знішчэнне значнай яго часткі.

У адпаведнасці з планам "Барбароса" (названы па імі германскага караля і імператара Свяшчэннай Рымскай імперыі, удзельніка крыжовых паходаў у XII ст.) Гітлер ставіў стратэгічную задачу разграміць Савецкі Саюз у "маланкавай вайне" - хуткапыльнай ваеннай кампаніі. На галоўным стратэгічным кірунку - маскоўскім - дзейнічала нямецкая група войскаў "Цэнтр" у складзе двух танкавых войскаў.

Вышэйшае ваеннае кіраўніцтва СССР лічыла, што вайна будзе разгортвацца на чужой тэрыторыі і хутка завершыцца. Чырвоная Армія не рыхтавалася належным чынам да абароны на заходнім напрамку, таму што магчымым напрамкам абарончых дзеянняў лічыўся паўднёвы захад (Украіна і Каўказ). Нягледзячы на неверагодна цяжкае становішча, часта знаходзячыся ў асяроддзі суперніка, савецкія ваяры аказвалі адчаяны супраціў, выяўлялі стойкасць і мужнасць. Баі на тэрыторыі Беларусі сталі гераічнай старонкай Вялікай Айчыннай вайны.

Брэсцкая крэпасць, на захоп якой нацысты адводзілі некалькі гадзін, месяц ваявала ў поўным асяроддзі. На сценах крэпасці яе абаронцамі былі зроблены надпісы: «Памром, але з крэпасці не сыдзем», «Я паміраю, але не здаюся! Бывай, Радзіма. 20.VII.41 г.». Сярод абаронцаў Брэсцкай крэпасці былі прадстаўнікі больш як 30 нацыянальнасцей і народнасцей Савецкага Саюза. Абаронай кіравалі начальнік пагранзаставы лейтэнант Андрэй Кіжаватаў, капітан Іван Зубачоў, ураджэнец Віцебшчыны палкавы камісар Яфім Фамін, маёр Пётр Гаўрылаў, які трапіў у палон на 32-і дзень абароны. У 1965 г. Брэсцкая крэпасць удастоена ганаровага звання "Крэпасць-герой".

Пад Радашковічамі здзейсніў подзвіг камандзір эскадрыллі капітан Мікалай Гастэла. Са згоды экіпажа ён накіраваў падбіты самалёт на групу нямецкіх танкаў і аўтамабіляў, здзейсніўшы наземны таран. М. Гастэла пасмяротна ўдастоены звання Героя Савецкага Саюза.

У абароне Мінска брала ўдзел 100-я стралковая дывізія пад камандаваннем генерал-маёра Івана Русіянава. Нягледзячы на ўпартае супраціўленне, ужо на шосты дзень вайны германскія войскі захапілі Мінск. У 1941 г. дывізія І. Русіянава стала гвардзейскай, а яе камандзіру ўжо пасля вайны было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Баі ў раёне Магілёва адрозніваліся надзвычай напружаным характарам. Абарона горада працягвалася 23 дні. У абароне Магілёва вызначыўся стралковы полк пад камандаваннем Сямёна Куцэпава: толькі за адзін дзень яго байцы знішчылі 39 фашысцкіх танкаў. У пасляваенны час пад Магілёвам адкрыты мемарыяльны комплекс «Буйніцкае поле».

Пад Оршай раптоўны ўдар нанесла ворагу батарэя «кацюш» (рэактыўных мінамётаў), якой камандаваў капітан Іван Флёраў. Апынуўшыся ў асяроддзі, яна здзейсніла больш за 100-кіламетровы марш па варожых тылах. Па загадзе камандзіра артылерысты ўзарвалі сакрэтную на той час баявую тэхніку, каб яна не дасталася ворагу, а самі з боем выйшлі з акружэння. І. Флёраву, які гераічна загінуў пад Оршай, было пасмяротна прысвоена званне Героя Расійскай Федэрацыі. У Оршы створаны мемарыяльны комплекс "Кацюша". Двухмесячныя абарончыя баі ў Беларусі не дазволілі суперніку рэалізаваць план «маланкавай вайны».

2. Партызанскі рух

На акупаванай тэрыторыі разгарнуўся партызанскі рух - узброеная барацьба шырокіх слаёў насельніцтва і падпольная барацьба - нелегальная дзейнасць на акупаванай тэрыторыі, накіраваная на супрацьдзеянне палітыцы акупантаў.

У Пінскім раёне ўжо на 5-ы дзень вайны быў сфарміраваны партызанскі атрад Васіля Каржа. У ліпені 1941 г. у Суражскім раёне Віцебскай вобласці быў сфарміраваны партызанскі атрад пад кіраўніцтвам Міная Філіповіча Шмырова (1891—1964). Пазней ён стварыў і ўзначаліў 1-ю Беларускаю партызанскую брыгаду. Герой Савецкага Саюза. Сярод партызан атрымаў мянушку "Бацька Мінай".

Прыкладам для піянераў Савецкага Саюза стаў падзвіг 14-гадовага Марата Казея (1929—1944) — юнага разведчыка партызанскай брыгады, якая дзейнічала ў Мінскай вобласці. У траўні 1944 г., выконваючы баявое заданне, ён апынуўся ў асяроддзі і каб не патрапіць у палон, падарваў сябе гранатай. 17-гадовы партызан Мікалай Гойшык у красавіку 1944 г., выконваючы баявое заданне ў Брэсцкай вобл., кінуўся з мінай пад эшалон з танкамі, гарматамі і жывой сілай ворага.

У красавіку 1944 г. падзвіг самаахвяравання здзейсніў Аляксандр Мамкін. На сваім самалёце ён вывозіў выхаванцаў Полацкага дзіцячага дома, у якіх акупанты збіраліся забраць усю кроў для нямецкіх салдат. Толькі за адну ноч з 11 на 12 красавіка А. Мамкін перавёз 90 выхаванцаў дзіцячага дома. Пры падлёце да лініі фронту самалёт быў падбіты і загарэўся разам з лётчыкам, але пілот не кінуў штурвал. Ратуючы дзяцей, ён згарэў, але пасадзіў самалёт.

Дыверсійную дзейнасць на буйным чыгуначным вузле Орша разгарнуў былы начальнік паравознага дэпо Канстанцін Заслонаў (1910—1942). Ён сабраў групу патрыётаў, якія выраблялі міны, знешне падобныя на кавалкі вугалю, і падкідвалі іх у паравозныя топкі. Такім чынам заслонаўцы вывелі са строю 170 паравозаў. Калі ўзнікла пагроза выкрыцця К. С. Заслонава, ён пакінуў Оршу і ўзначаліў партызанскі атрад. Загінуў у баі з акупантамі. К. С. Заслонаву пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

У 1943 г. мінскія падпольшчыкі Алена Мазанік, Марыя Осіпава і Надзея Траян сумесна з партызанамі ажыццявілі аперацыю па знішчэнні гаўляйтара Беларусі В. Кубэ, падклаўшы яму ў ложак міну. Нямецка-фашысцкія акупанты ахрысцілі Мінск "страляючым горадам".

3 ліпеня 1941 г., нягледзячы на акупацыю, у Віцебску актыўна дзейнічала партыйна-камсамольскае падполле. Усяго больш за 60 гуртоў. У жніўні 1942 г. для наладжвання сеткі інфарматараў з ліку гараджан і збору аператыўных звестак аб ворагах з Масквы прыбыла група Веры Харужай. У лістападзе 1942 г. В. Харужая, праявіўшы стойкасць і мужнасць і не выдаўшы нікога з падпольшчыкаў, была закатавана ў фашысцкіх засценках. Прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Такім чынам, на акупаванай тэрыторыі Беларусі разгарнулася народная барацьба, у якой прынялі ўдзел 374 тыс. партызан і 70 тыс. падпольшчыкаў, што склала каля 4,5 працэнта ад даваеннай колькасці насельніцтва Беларусі. Такога ўздыму партызанскага і падпольнага руху не ведала ніводная краіна Еўропы. Нідзе рух Супраціву не налічваў у сваіх шэрагах больш за 1% насельніцтва. Сярод партызан былі прадстаўнікі 70 нацыянальнасцей. Больш за 70% складалі беларусы, каля 20% - рускія, прыблізна 4% - украінцы. Сяброўства народаў СССР абумовіла перамогу над нацысцкай Нямеччынай.